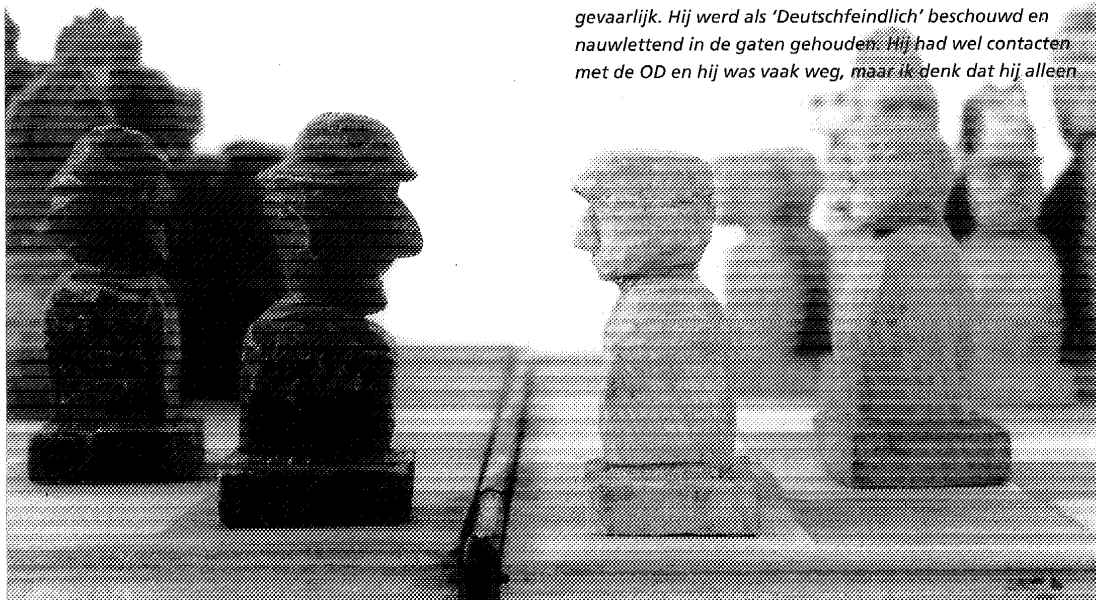

de collectie, het verhaal

Een rij zwarte pionnen met Duitse staalhelmen tegenover een rij witte pionnen met petten op het hoofd. De pionnen maken deel uit van een compleet stel schaak-

stukken, uit hout gesneden door een onbekende joodse onderduiker. Ze vormen een veelzeggend stuk collectie. Je kunt je erbij voorstellen hoe iemand er in gedwongen isolement vele uren aan heeft gewerkt om de tijd te doden en tegelijkertijd uitdrukking te geven aan de dreigende atmosfeer. De maker schonk de schaakstukken kort na de bezetting aan de Venlose burgemeester Bernard Berger, waarschijnlijk uit dankbaarheid voor de hulp die hij had gekregen van diens zoon Alfons, die in januari 1945 in Neuengamme overleed.

Foto: Pieter Boersma

Liesbeth van der Horst

Schaakstukken

van een joodse onderduiker in Venlo

In 1921 werd Bernhard Berger (1887-1967), die stamde uit een bekende, rijke Venlose bankiersfamilie, burgemeester van zijn geboorteplaats. Hij zou die functie tot aan zijn pensionering in 1952 blijven uitoefenen, met onderbreking van de oorlogsjaren. In september 1941 diende Berger zijn ontslag in naar aanleiding van de invoering van het leidersbeginsel in het bestuur van provincies en gemeentes. Berger had toen negen kinderen, variërend in leeftijd van vier tot twintig jaar. De toen veertienjarige dochter Rein herinnert zich het moment nog goed: "Mijn vader behoorde met de burgemeesters van Sittard en Maastricht tot de eersten die ontslag namen. Het was heel spannend want we wisten helemaal niet wat de gevolgen zouden zijn."

Over het schaakspel is in de familie weinig bekend. "Het lag bij ons in huis en ik heb er wel eens mee gespeeld. We wisten dat mijn vader het had gekregen van een joodse onderduiker als een geste van dankbaarheid. Ik vermoed dat dat te maken had met de werkzaamheden van mijn broer Fons, want die was vanaf zijn zeventiende zeer actief betrokken bij de hulp aan onderduikers. Vanaf de oprichting van de 'Landelijke Organisatie voor hulp aan onderduikers' was hij de districtskoerier. Voor mijn vader was dat soort werk te gevaarlijk. Hij werd als 'Deutschfeindlich' beschouwd en nauwlettend in de gaten gehouden. Hij had wel contacten met de OD en hij was vaak weg, maar ik denk dat hij alleen

besprekingen heeft gevoerd. In oktober 1944 hebben de Duitsers een poging gedaan om hem te gijzelen. Daarna is hij ondergedoken in de kelder van het ziekenhuis in Venlo.

Mijn broer schijnt heel veel joodse kinderen te hebben ondergebracht. Omdat wij zo'n groot gezin hadden, viel het niet op dat hij fietste met kleine kinderen achterop, al wisten wij er niets van. Ik merkte wel dat hij met geheimzinnige dingen bezig was, maar er werd absoluut niet over gepraat. Mijn broer was een heel serieuze jongen. Hij was jong, maar hij is zeker niet uit lust tot avontuur verzetswerk gaan doen. Dat is een hele principiële beslissing van hem geweest."

Alfons Berger werd op 29 februari 1944 met een aantal andere Venlose verzetsmensen en onderduikers gearresteerd. Er werd een overval voorbereid om de gevangenen te bevrijden uit de gevangenis te Maastricht, maar de nacht voor de geraamde overval werden zij naar Kamp Amersfoort overgebracht. In augustus volgde transport naar Duitse concentratiekampen. Fons Berger overleed op 19-jarige leeftijd in januari 1945 door uitputting te Neuengamme. Zijn zuster Rein vertelt: *"Eind mei 1945 hebben we van overlevenden uit Neuengamme gehoord dat hij daar was overleden; wij dachten eigenlijk dat hij in Buchenwald zat. Later is het overlijdensbericht officieel bevestigd. Ik heb gehoord dat voormalige joodse onderduikers in Israël een boom voor hem hebben geplant, maar wij hebben in de familie eigenlijk nooit zoveel aandacht besteed aan zijn verzetswerk. Mijn vader werd na de bevrijding weer burgemeester van Venlo en de stad was kapotgebombardeerd; hij heeft zich volledig gestort op de wederopbouw. Ik ben het huis uit gegaan. Niemand in de familie weet precies meer hoe het zit met die schaakstukken. Ik wist niet eens dat die zwarte pionnen Duitse helmen dragen. De stukken zijn terecht gekomen bij een neef van mij en die zag er iets bijzonders in. Hij heeft ze aan het Verzetsmuseum geschonken. Ik vind het heel goed dat hij dat gedaan heeft en ik zou het geweldig vinden als er gegevens over de maker boven water komen."* ■